

केंद्र शासनाच्या धोरणा नुसार राष्ट्रीय मानसिक आरोग्य कार्यक्रमा अंतर्गत राज्यातील प्रादेशिक मनोरुग्णालयामध्ये व शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयामध्ये मानसिक आरोग्याशी संबंधित अभ्यासक्रम सुरु करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक आरोग्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: प्रामरु २०१६/ प्र.क्र. २/आरोग्य ३अ
गो.ते.रुग्णालय संकुल, दहावा मजला, संकुल इमारत
मंत्रालय, मुंबई ४००००९
दिनांक: १६ सप्टेंबर, २०१९

प्रस्तावना :-

मानसिक आजार ही आजची मोठी समस्या आहे. या सामाजिक समस्येचे गांभीर्य जाणून केंद्र शासनाने ऑगस्ट १९८२ मध्ये राष्ट्रीय मानसिक आरोग्य कार्यक्रमाची सुरुवात केली. राज्यातील पुणे, ठाणे, नागपूर व रत्नागिरी प्रादेशिक मनोरुग्णालयांमार्फत राज्यातील मानसिक रुग्णांना मानसिक आरोग्य सेवा पुरविण्यात येतात. देशामध्ये मानसिक आरोग्याशी आवश्यक असणारे प्रशिक्षित मनुष्यबळ याची अतिशय कमतरता असल्याने १२ व्या पंचवार्षिक योजनेंतर्गत राष्ट्रीय मानसिक आरोग्य कार्यक्रमांतर्गत मानसिक आरोग्य विशेषज्ञांच्या मनुष्यबळामध्ये वाढ करण्यासाठी उपाययोजना सूचविण्यात आल्या असून सदर योजनेबाबतच्या मार्गदर्शक सूचना दि.२४ जून,२०१५ च्या पत्रान्वये निर्गमित केल्या आहेत. यामध्ये ज्या ठिकाणी मानसिक आरोग्याशी संबंधित पायाभूत सुविधा उपलब्ध आहेत त्या ठिकाणी मानसिक आरोग्याबाबतचे अभ्यासक्रम सुरु करण्यासाठी Centre of Excellence स्थापन करून तेथे पदव्युत्तर विभाग सुरु करण्याबाबत व त्याचे बळकटीकरण (Strengthening PG departments in Mental Health Specialities Scheme-B) करून प्रशिक्षित मनुष्यबळ उपलब्ध करणे अपेक्षित आहे.

सेंटर ऑफ एक्सलेंसची भूमिका:-

मानसिक आरोग्य सेवा पुरविण्याकरिता कौशल्यपूर्ण मानसिक आरोग्य कर्मचारी व विशेषज्ञांची कमतरता भरून काढण्यासाठी खालील अभ्यासक्रम / तुकडी वाढ सुरु करण्याचे प्रस्तावित आहे.

- १) एम. डी सायकिअॅट्री
- २) एम फिल (क्लिनिकल सायकोलॉजी)
- ३) एम फिल (सायकियाट्रिक सोशल वर्कर)
- ४) डिप्लोमा इन सायकियाट्रिक नर्सिंग

योजनेचे लाभ :- या योजनेंतर्गत प्राप्त झालेल्या निधीतून प्रादेशिक मनोरुग्णालयाच्या पायाभूत सुविधांमध्ये सुधारणा करण्यात येणार असून राज्यातील मानसिक आरोग्य सेवेशी संबंधित तज्ञ मनुष्यबळ व

निमवैद्यकीय मनुष्यबळ उपलब्ध होणार असल्याने अधिकाधिक लोकांना मानसिक आरोग्य सेवेचा लाभ प्राप्त होणार आहे.

केंद्र शासनाने सदर योजनेबाबतच्या मार्गदर्शक सूचना दि.२४ जून,२०१५ च्या पत्रान्वये निर्गमित केल्या आहेत. सदर योजनेसाठी केंद्र व राज्य हिश्याचे अर्थसहाय्याचे प्रमाण ६० : ४० असे आहे. त्यास अनुसरून सदर योजनेअंतर्गत प्रादेशिक मनोरुग्णालय पुणे,ठाणे व नागपूर येथे Centre of Excellence स्थापन करण्यासाठी रुपये ५.७४८ कोटी निधीस मंजूरी दिली असून केंद्र शासनाने दि.२४.२.२०१६ च्या पत्रान्वये केंद्र हिस्सा रुपये २.२५ कोटी पहिला हप्ता वितरीत केलेला आहे. केंद्रशासनाकडून या योजनेबाबतचे राज्याचे प्रस्ताव अद्याप स्विकारण्यात येत आहेत. केंद्र पुरस्कृत राष्ट्रीय मानसिक आरोग्य कार्यक्रम अंतर्गत प्रादेशिक मनोरुग्णालय व शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय यांच्या परस्पर सहकार्याने Centre of Excellence ची स्थापना करून मानसिक आरोग्याशी संबंधित शैक्षणिक अभ्यासक्रम सुरु करण्याच्या प्रस्तावास मंत्रिमंडळाने दिनांक १.९.२०१९ च्या बैठकीत मंजूरी दिली असून त्या अनुषंगाने Centre of Excellence स्थापन करण्याबाबतचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. यासंदर्भात पुढीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहे:-

शासन निर्णय :-

केंद्र शासनाच्या Centre of Excellence या योजनेंतर्गत (अ) एम.डी सायकिअॅट्री हा पदव्युत्तर अभ्यासक्रम पुणे व नागपूर येथील शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयात तेथील प्रादेशिक मनोरुग्णालयाच्या सहकार्याने वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभागामार्फत सुरु करण्यास आणि (ब) प्रादेशिक मनोरुग्णालय पुणे,ठाणे व नागपूर येथे सार्वजनिक आरोग्य विभागामार्फत १) एम फिल क्लिनिकल सायकॉलॉजी २) एम फिल सायकिअॅट्रीक सोशल वर्कर ३) डिप्लोमा इन सायकिअॅट्रीक नर्सिंग हे तीन अभ्यासक्रम सुरु करण्यास पुढील प्रमाणे मान्यता देण्यात येत आहे.

अभ्यासक्रमांबाबतचा तपशील :-

(अ)

अ.क्र.	अभ्यासक्रमांचे नाव	प्रस्तावित विद्यार्थी संख्या	
		शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय पुणे व प्रामरु पुणे	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय नागपूर व प्रामरु नागपूर
१	एम. डी सायकिअॅट्री (वैद्यकीय शिक्षण विभागामार्फत सुरु करावयाचा अभ्यासक्रम)	२	२
	एकूण	२	२

(ब)

अ.क्र.	अभ्यासक्रमांचे नाव	प्रस्तावित विद्यार्थी संख्या		
		प्रा.म.रु. ठाणे	प्रा.म.रु.पुणे	प्रा.म.रु.नागपूर
१.	एम फिल क्लिनिकल सायकॉलॉजी (प्रामरु)	८	८	०
२.	एम फिल सायकियाट्रिक सोशल वर्कर (प्रामरु)	०	८	८
३.	डिप्लोमा इन सायकियाट्रिक नर्सिंग (प्रामरु)	२०	२०	०
	एकूण	२८	३६	८

२. शिक्षण शुल्क :-

प्रादेशिक मनोरुग्णालय पुणे, ठाणे व नागपूर येथे Centre of Excellence च्या माध्यमातून वरीलप्रमाणे अभ्यासक्रम सुरु करण्यासाठी इमारत उपलब्ध आहे. सदर अभ्यासक्रमांसाठी मनोरुग्णालयातील आणि शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयामधील काही इमारतींची दुरुस्ती करून घेण्यात येईल. वरील अभ्यासक्रमाकरीता उमेदवारांकडून शिक्षण शुल्क आकारण्याचे प्रस्तावित असून त्याद्वारे दरवर्षी अंदाजे रुपये २८,८०,०००/- इतका निधी प्राप्त होण्याची शक्यता आहे. याबाबतचा तपशील पुढीलप्रमाणे :-

(रुपये)

अं.क्र	प्रादेशिक मनोरुग्णालय	एमडी सायकिअॅट्री. शुल्क प्रती विद्यार्थी प्रती वर्ष रु. ६०,०००/-		एम फिल क्लिनिकल सायकॉलॉजी शुल्क प्रती विद्यार्थी प्रती वर्ष रु. ८०,०००/-		एम फिल सायकिअॅट्रीक सोशल वर्कर शुल्क प्रती विद्यार्थी प्रती वर्ष रु. ३५,०००/-		डिप्लोमा इन सायकिअॅट्रीक नर्सिंग शुल्क प्रती विद्यार्थी प्रती वर्ष रु. २०,०००/-		एकूण
		जागा	एकूण वार्षिक शुल्क	जागा	एकूण वार्षिक शुल्क	जागा	एकूण वार्षिक शुल्क	जागा	एकूण वार्षिक शुल्क	
१	पुणे	२	१,२०,०००	८	६,४०,०००	८	२,८०,०००	२०	४,००,०००	१४,४०,०००
२	ठाणे	---	---	८	६,४०,०००	---	---	२०	४,००,०००	१०,४०,०००
३	नागपूर	२	१,२०,०००	---	---	८	२,८०,०००	---	---	४,००,०००
शिक्षण शुल्का पोटी प्राप्त होणारा एकूण वार्षिक निधी										२८,८०,०००

३ आवर्ती/ अनावर्ती खर्चाच्या बाबी :-

सेंटर ऑफ एक्सलन्स अंतर्गत सुरु करण्यात येणाऱ्या वरील अभ्यासक्रमासाठी पदनिर्मिती करावयाची नसल्याने पदनिर्मितीवरील आवर्ती खर्च नाही. यासाठी आवश्यक असणारी तांत्रिक कुशल शैक्षणिक व तांत्रिक कुशल अशैक्षणिक पदे बाह्ययंत्रणेद्वारे कंत्राटी तत्वावर भरावायाची असल्याने सर्व खर्च अनावर्ती स्वरूपाचा आहे या खर्चामध्ये सद्याच्या इमारतीमध्ये आवश्यक बदल करणे व दुरुस्ती करणे छोट्या मोठ्या खोल्या बांधणे इत्यादी बाबींचा समावेश आहे.

अ) अतिरिक्त मनुष्यबळ यावरील खर्च :-

प्रादेशिक मनोरुग्णालय पुणे, ठाणे व नागपूर येथे Centre of Excellence स्थापन करण्यासाठी व अभ्यासक्रम सुरु करण्यासाठी खालीलप्रमाणे तांत्रिक कुशल शैक्षणिक व तांत्रिक कुशल अशैक्षणिक पदांची आवश्यकता असून सदर सर्व पदे बाह्य यंत्रणेद्वारे उपलब्ध करून घेण्यात यावेत. याबाबत प्रथम वर्षासाठी आवश्यक पदे व त्यावरील वेतनाचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे :-

(रुपये लाखात)

पदाचे नांव	अभ्याक्रम	पुणे			ठाणे			नागपूर		
		पदे	वार्षिक वेतन प्रति-व्यक्ती	एकत्रित वार्षिक वेतन	पदे	वार्षिक वेतन प्रति-व्यक्ती	एकत्रित वार्षिक वेतन	पदे	वार्षिक वेतन प्रति-व्यक्ती	एकत्रित वार्षिक वेतन
प्राध्यापक	एम.डी. सायकॅट्री	१	९.००	९.००		-	-	१	९.००	९.००
सहयोगी प्राध्यापक	एम.डी. सायकॅट्री	१	७.८०	७.८०	-	--	-	१	७.८०	७.८०
	इतर कोर्ससाठी	३	६.६०	१९.८०		६.६०	१३.२०	१	६.६०	६.६०
सहायक प्राध्यापक	एम.डी. सायकॅट्री	१	६.००	६.००	-	--	--	१	६.००	६.००
	इतर कोर्ससाठी	३	५.४०	१६.२०		५.४०	१०.८०	१	५.४०	५.४०
क्लिनिकल सायकोलॉजी		३	३.६०	१०.८०		३.६०	१०.८०	-	-	-
सायकियाट्रिक सोशल वर्कर		३	३.६०	१०.८०		-	-	३	३.६०	१०.८०
नर्सिंग टयुटर		२	३.००	६.००		३.००	६.००	-	-	-
डाटाएंट्री ऑपरेटर			१.२०	१.२०		१.२०	१.२०	१	१.२०	१.२०
अकाउंट कम टायपिस्ट			१.८०	१.८०		१.८०	१.८०	१	१.८०	१.८०
एकूण		१९		८९.४०	११		४३.८०	१०		४८.६०
पुणे, ठाणे, व नागपूर येथील एकूण वार्षिक खर्च रुपये -- १८१.८०										
(अक्षरी रुपये एक कोटी एक्याऐशी लक्ष ऐंशी हजार)										

ब) बांधकाम दुरुस्ती व इतर बाबींवरील खर्च:-

अ.क्र	संस्थेचे नाव	अभ्यासक्रमांचे नाव	बांधकाम व साधन सामुग्री	अध्यापकाचे मानधन	एकूण	केंद्र हिस्सा (६०%)	राज्य हिस्सा (४०%)
१	२	३	४	५	६	७	८
१	शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय, पुणे व नागपूर	अ)एम डी सायकिअॅट्री (वैद्यकीय शिक्षण विभागा मार्फत सुरु करावयाचा अभ्यासक्रम)	०.५०	०.४७९७	०.९७९७	१.२५	१.१४९६
२	प्रादेशिक मनोरुग्णालय पुणे	ब)एम फिल क्लिनिकल सायकॉलॉजी क)एम.फिल सायकिअॅट्रीक सोशल वर्कर ड) डिप्लोमा इन सायकिअॅट्रीक नर्सिंग	०.५० ०.५० ०.५०	०.४६७४ ०.४६७४ ०.३६९०	०.९६७४ ०.९६७४ ०.८६९०		
(अ) एकूण			२.००	१.७८३५	३.७८३५	१.२५	१.१४९६
	प्रादेशिक मनोरुग्णालय ठाणे	अ)एम. फिल क्लिनिकल सायकॉलॉजी ब)डिप्लोमा इन सायकिअॅट्रीक नर्सिंग	०.५० ०.५०	०.४६७४ ०.३६९०	०.९६७४ ०.८६९०	०.५०	०.५६८८
(ब) एकूण			१.००	०.८३६४	१.८३६४	०.५०	०.५६८०
	प्रादेशिक मनोरुग्णालय नागपूर	अ)एम डी सायकिअॅट्री ब) एम फिल सायकिअॅट्रीक सोशल वर्कर	०.५० ०.५०	०.४७९७ ०.४६७४	०.९७९७ ०.९६७४	०.८७२४	०.५८१६
(क) एकूण			१.००	०.९४७१	१.९४७१	०.८७२४	०.५८१६
(अ) + (ब) + (क) एकूण			४.००	३.५६७०	७.५६७०	२.६२२४	२.२९९२

४. सदर योजनेसाठी केंद्र व राज्य हिस्श्याचे अर्थसहाय्याचे प्रमाण ६० : ४० असे आहे. प्रादेशिक मनोरुग्णालय,पुणे,ठाणे व नागपूर या ठिकाणी सेंटर ऑफ एक्सलन्स स्थापन करण्याच्या योजनेसाठी, पहिल्या २ वर्षाकरीता एकूण रु.५.७४८ कोटी इतका खर्च अपेक्षित आहे. यापैकी ६० टक्के केंद्र हिस्श्यापोटी केंद्र शासनाने दि.२४ फेब्रुवारी, २०१६ च्या पत्रान्वये प्रादेशिक मनोरुग्णालय पुणे- रु. २.८७४ कोटी, प्रादेशिक

मनोरुग्णालय ठाणे रु. १.४२ कोटी, प्रादेशिक मनोरुग्णालय नागपूर रु.१.४५४ कोटी निधी मंजूर केला आहे. या योजनेसाठी ६०% इतक्या हिश्यानुसार केंद्र शासनाने रु.३.४४८८ इतका निधी प्रथम दोन वर्षासाठी उपरोक्त पत्रान्वये मंजूर केला असून सदर निधीपैकी रु.२.२५ कोटी इतका निधी वितरीत केला आहे. उर्वरित ४०% राज्य हिश्यानुसार रु.२.२९९२ कोटी इतका अतिरिक्त आर्थिक भार राज्यास प्रथम दोन वर्षाकरिता उचलावा लागणार आहे. तसेच तिस-या वर्षापासून राज्य शासनास १०० टक्के म्हणजे रु. १८१.८० लक्ष इतका आर्थिक भार मनुष्यबळासाठी लागणारे वार्षिक मानधन यावर होणार आहे.

सदर अभ्यासक्रम सुरु करण्यासाठी वरील तीन मनोरुग्णालयांमध्ये कंत्राटी पद्धतीने अशैक्षणिक (Support Staff) पदाची कर्मचाऱ्यांची नियुक्ती करण्यात यावी. वरील खर्च व इतर खर्च शैक्षणिक शुल्कातून अदा करण्यात यावा.

५. एम.डि.सायकिअॅट्री हा पदव्युत्तर अभ्यासक्रम पुणे व नागपूर येथील शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयात सुरु करण्याची कार्यवाही वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभागाने करावी.

६. हा शासन निर्णय, नियोजन विभागाच्या अनैपचारीक संदर्भ क्रमांक १९५/१४७२, दिनांक १२.११.२०१८ व वित्त विभागाच्या अनैपचारीक संदर्भ क्रमांक ६/२०१९/व्यय-१३ दिनांक ७.१.२०१९ अन्वये दिलेल्या सहमती नुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

७. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१९०८३०१४५७४५७३१७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्र.मो.बलकवडे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
२. मा. मंत्री, सार्वजनिक आरोग्य व कुटुंब कल्याण, महाराष्ट्र राज्य.
३. मा. राज्यमंत्री, सार्वजनिक आरोग्य व कुटुंब कल्याण, महाराष्ट्र राज्य.
४. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.

५. अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय , मुंबई
६. अपर मुख्य सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय , मुंबई
७. प्रधान सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय , मुंबई
८. सचिव, वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, मंत्रालय , मुंबई
९. महालेखापाल (लेखा परीक्षा / लेखा व अनुज्ञेयता), १/२ , मुंबई / नागपूर
१०. आयुक्त, आरोग्य सेवा संचालनालय, मुंबई.
११. संचालक (१/२), आरोग्य सेवा संचालनालय, मुंबई.
१२. अतिरिक्त संचालक, (मानसिक आरोग्य) आरोग्य सेवा, संचालनालय, मुंबई
१३. सहसंचालक, आरोग्य सेवा (अर्थ व प्रशासन), मुंबई/ पुणे.
१४. उपसंचालक, आरोग्य सेवा मंडळ ठाणे/ पुणे /नागपूर
१५. निवडनस्ती (आरोग्य ३-अ)